

УДК 371.134:785

Гусейнова Л.В.

ГОТОВНІСТЬ ДО ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВЛАСТИВІСТЬ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкривається сутність готовності до інструментально-виконавської діяльності як властивості особистості музиканта-педагога, аналізується компонентна структура цього складного особистісного утворення. Готовність до інструментально-виконавчої діяльності є результатом художнього та виконавського досвіду людини, заснованого на позитивному ставленні до цієї діяльності, усвідомленню його мотивів та потреб, які разом визначають його ефективність. Автором виділяються такі структурні компоненти готовності до інструментально-виконавської діяльності: мотиваційно-вольовий, когнітивно-аналітичний, креативний, ціннісно-орієнтаційний та операційний.

Ключові слова: *готовність до інструментально-виконавської діяльності, майбутній вчитель музичного мистецтва, структурний аналіз готовності до інструментально-виконавської діяльності.*

Формування у майбутніх учителів музичного мистецтва готовності до інструментально-виконавської діяльності є провідною проблемою сучасної музичної педагогіки вищої школи. Саме у вузі в процесі навчання закладаються основи інструментально-виконавської культури та майстерності, що сприяють професійній досконалості та готовності до майбутньої діяльності. Така готовність дає можливість молодому педагогу-музиканту впевнено почувати себе у професійній діяльності.

Аналіз музично-педагогічних досліджень свідчить про зростання уваги вчених до питань інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (О. Абдулліна, Л. Арчажнікова, Ю. Бай, Н. Біла, Р. Верхолаз, Є. Йоркіна, І. Зязюн, З. Квасниця, В. Крицький, І. Мостова, В. Муцмакер, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Є. Скрипкіна, Г. Ципін, О. Щербініна, Т. Юник та ін.). Накопичено значний науковий і практичний матеріал, який безпосередньо чи опосередковано відбиває також різноманітні грані проблеми формування готовності педагога-музиканта до майбутньої професійної діяльності, зокрема інструментально-виконавської. Як показало її вивчення загострилася суперечність між новими вимогами, що ставляться до змісту сучасної музично-педагогічної освіти, і недостатнім рівнем сформованості готовності випускників вищих навчальних закладів педагогічної освіти до професійної діяльності.

Розглянемо сутність *готовності* як властивості особистості.

У психології *готовність до діяльності* розглядається як якісно новий стан і властивість особистості, що зумовлює психологічну стійкість цієї діяльності й широко висвітлюється у теорії та практиці соціальної, інженерної, педагогічної, військової, спортивної психології. Готовність до певних видів діяльності досліджували А. Гандюшкін, М. Дяченко, Л. Кандибович, М. Левітов, В. Моляко, О. Проскура, В. Пушкін, А. Пуні, Л. Разборова, Д. Узнадзе та ін.

Розглядаючи готовність як передумову виконання будь-якої діяльності, вчені визначають її як активніючий стан особистості, що віддзеркалює зміст поставленого завдання та умови його виконання. Такими умовами дослідники вважають ступінь складності завдань, новизну і проблемний характер, обставини діяльності (умови, ситуація), особливості її стимуляції, мотивацію і прагнення до досягнення результату, оцінку вірогідності його досягнення, самооцінку власних можливостей, попередній досвід переживань нервово-психічних станів, здатність до самоконтролю і саморегуляції стану готовності.

За твердженням В. Моляки, основою загальної готовності виступає рівень життєдіяльності з її фізіологічними механізмами (динамічні стереотипи, функціональні системи, домінуючі стани). Адекватним поняттям загальної готовності виступає *поняття установки як стану готовності* до певної активності, спрямованої на задоволення тієї чи іншої потреби. Структура готовності, на його думку, є динамічним утворенням, закономірності будови якої визначаються предметним змістом конкретного виду діяльності. Використовуючи в якості методологічної установки концепцію системного підходу, вчений формулює психологічну готовність як складне особистісне утворення, як багаторівневу і багатопрощаркову систему якостей і властивостей, що у поєднанні дозволяють певному суб'єкту більш чи менш успішно виконувати конкретну діяльність [2, с. 24].

На думку Д. Узнадзе, установка акумулює минулий досвід, опосередковує стимулюючу дію зовнішніх умов і зрівноважує відношення суб'єкта з середовищем [5, с. 112].

До феномену готовності входить ціла низка різнобічних ознак установки: активація окремих психологічних функцій та глибших зрушень, що зачіпають розвиток особистості в цілому; взаємовідношення компонентів системи установок, які виникають симультанно або sukcesивно у різних галузях пристосувальної діяльності людини; потенційна схильність суб'єкта до дії й актуальне регулювання її динаміки; елементи неусвідомленої діяльності суб'єкта та акти його свідомої поведінки; зв'язок із категоріями реакції, стимулу, мотивації тощо. О. Рудницька стверджує, що адекватне розкриття уявлень щодо установки можливе лише з позицій концепції функціональної структури діяльності, яка дає змогу підкреслити, що установка не лише зумовлює готовність до розвитку активності певного типу, а й спричиняє високий рівень організованості та узгодженості процесів, на котрі поширюється її регулюючий вплив. Цю характерну функцію установки можна спостерігати як в елементарній моториці й рецепції, так і в складніших процесах цілеспрямованих дій, тобто в процесах семантичного плану, якими є музична діяльність і поведінка в їх власне соціально-психологічному смислі [4, с. 78].

Готовність може виявлятися на фоні короткочасних і довготривалих психофізіологічних станів суб'єкта. Готовність розрізняють як звичайний, робочий, оптимальний психофізіологічний стан, що супроводжує будь-яку діяльність, яка здійснюється у нормальних умовах. За підвищеної готовності спостерігається понаднормативне функціонування всіх систем організму, що зумовлюється вірогідними характеристиками інформаційного оточення; за зниженої – спостерігається неготовність суб'єкта до ефективного вирішення завдань.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях структура готовності визначається як *психологічна готовність*, що передбачає свідоме ставлення до діяльності виходячи з власних здібностей і можливостей; як *практична готовність*, тобто потенційна можливість оволодіння системою професійних знань, умінь та навичок; як *моральна готовність*, що ґрунтується на усвідомленні професії вчителя, на позитивному ставленні до майбутньої діяльності, на прагненні до максимального використання власних сил та можливостей у майбутній професійній діяльності.

Питання психологічної готовності до різних видів педагогічної діяльності набули самостійного статусу, окреслили царину власних понять, визначили шляхи розвитку, суттєво розширили межі дослідження цього феномену в працях А. Деркача, Г. Костюка, А. Петренка, В. Сластьоніна, В. Щербини та ін.

У педагогіці про актуальність проблеми готовності свідчать дослідження С. Ніколаєнка (готовність майбутнього вчителя до практичної діяльності), Л. Бочкарьова (готовність музикантів-виконавців до публічного виступу), М. Веселовської, Н. Комишевої, Т. Левшенко (професійно-естетичної готовності вчителів), Г. Астахової, Г. Черушевої, Т. Зотєєвої (готовності до музично-естетичного виховання школярів), Т. Смірної (готовності до диригентсько-хорової діяльності).

З позицій системного аналізу опосередковано аналізують проблеми професійної готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності К. Дурай-Новакова, М. Дяченко, Л. Кандибович, В. Крутецький, С. Ніколаєнко, В. Сластьонін та інші.

Поділяючи думку К. Дурай-Новакової про те, що поняття професійної готовності до педагогічної діяльності є водночас категорією теорії особистості й теорії діяльності, С. Ніколаєнко вважає доцільним виокремлення у структурі цілісної системи професійно-педагогічної готовності двох підсистем:

- 1) довготривалої, яку трактує як категорію теорії особистості;
- 2) ситуативної, що розглядається як категорія теорії педагогічної діяльності.

Підсистема довготривалої професійно-педагогічної готовності є стійким комплексом особистісних, суб'єктних та індивідуальних професійно важливих якостей, необхідних для успішної діяльності у багатьох ситуаціях. Дана система діє постійно, виступаючи в якості суттєвої передумови регуляції педагогічної діяльності.

Підсистема ситуативної професійно-педагогічної готовності є активнодіючим станом особистості, динамічну структуру якої складають мотиваційний, пізнавально-орієнтаційний, операційно-діючий, емоційно-вольовий і оцінний компоненти. С. Ніколаєнко відносить структуру ситуативної професійно-педагогічної готовності до типу функціональних структур, що виникають та ідентифікуються не самі по собі, а у нерозривному зв'язку із структурою зовнішньої взаємодії [3, с. 9].

Теорію і практику формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності розглядають А. Линенко, В. Смирєнський, П. Харченко. У своєму ґрунтовному дослідженні, узагальнюючи різні підходи до визначення суті поняття готовності, А. Линенко вважає її складним, багатогранним явищем і розуміє як внутрішній зміст, що виражається в єдності різноманітних властивостей і відносин. Цьому найповніше відповідає розуміння готовності як інтегрованого системного утворення особистості, що характеризує її вибіркочку прогноуючу активність при підготовці та включенні до діяльності. Готовність виникає в результаті певного досвіду людини, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у даній діяльності. Дослідниця розглядає готовність з точки зору якісної підготовленості суб'єкта до педагогічної діяльності, вважає готовність, з одного боку, *особистісною* (емоційно-інтелектуальною, вольовою,

мотиваційною, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, впевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування власними почуттями, мобілізацію сил, подолання невпевненості, побоювання тощо); з іншого – *операціонально-технічною*, що включає інструментарій педагога (його професійні знання, вміння, навички, способи і засоби педагогічного впливу) [1, с. 29].

У зв'язку з цим більшістю дослідників визначається структура готовності, що передбачає наявність таких компонентів: мотиваційного (відповідальність за виконання завдань), орієнтаційного (знання й уявлення про особливості й умови діяльності, вимоги до особистості), операційного (володіння способами та прийомами діяльності; необхідними знаннями, уміннями, навичками; процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення), вольового (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається процес діяльності), оцінного (самооцінка власної підготовки і її відповідності процесу вирішення професійних завдань).

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем *готовності до діяльності* дозволив зробити такі висновки:

- готовність до діяльності – інтегративна якість особистості, що включає мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний компоненти;
- структура готовності адекватна структурі майбутньої діяльності;
- формування готовності студентів до майбутньої діяльності – це керований процес, який передбачає передачу знань і умінь інтелектуальної та практичної діяльності, формування прийомів творчої діяльності, загальнонаукову і загальнокультурну підготовку, оволодіння всіма аспектами обраного фаху, адаптацію до умов сучасної школи;
- формування готовності відбувається як процес оптимізації професійної підготовки.

Враховуючи багатогранність підходів до проблеми формування готовності до інструментально-виконавської діяльності й відсутність єдності у її трактовці, ми визначилися з основним змістом дефініції *"готовність до інструментально-виконавської діяльності"*. Це складне особистісне утворення ми розуміємо як *домінантний стан особистості, який характеризується позитивною установкою на інструментально-виконавську діяльність, загальною та спеціальною освіченістю, виконавською культурою і виконавськими якостями, що продуктивно реалізуються в цій активній діяльності*.

Аналіз багатовекторного спектру розуміння цього складного поняття, його компонентної структури дозволив виокремити основні компоненти готовності до інструментально-виконавської діяльності, а саме: мотиваційно-вольовий, когнітивно-аналітичний, креативний, ціннісно-орієнтаційний та операційний.

Мотиваційно-вольовий компонент включає стійку зацікавленість майбутньою професією; розвиток мотиваційної сфери, що формує установку на інструментально-виконавську діяльність; управління вольовою сферою, котра ґрунтується на мотивації й коригує діяльнісне ставлення до навчання.

Когнітивно-аналітичний компонент визначається необхідністю накопичення системних теоретичних знань, категоріально-понятійного фонду; розвитком аналітичного та активізацією виконавського мислення з усіма його виявами в єдності з професійно необхідними якостями, що свідчать про придатність до інструментально-виконавської діяльності, забезпечують самореалізацію у ній.

Креативний компонент складає розвиток художньо-творчих умінь (музично-виконавських, імпровізаційних), які у свою чергу формують професійно важливі якості – емпатію, артистизм, рефлексію, самостійність, творчу активність, ініціативність.

Ціннісно-орієнтаційний компонент зумовлює необхідне формування рефлексивних нормативно-регулятивних механізмів (ціннісних орієнтацій, смаків, ідеалів) оцінної діяльності, яка ґрунтується на прийнятій в суспільстві системі цінностей і соціальному досвіді.

Операційний компонент акумулює застосування технологічного арсеналу, оперування набутими знаннями та уміннями, використання раціональних технологічних прийомів у процесі роботи над твором і в процесі його виконання.

Отже, готовність до інструментально-виконавської діяльності як стійка характеристика та властивість особистості забезпечується єдністю означених компонентів, продуктивною реалізацією набутих виконавських знань, умінь та навичок в активній інструментально-виконавській діяльності. Рівень готовності залежить від ступеня інтеграції всіх структурних компонентів, розуміння важливості й необхідності майбутньої професійної, а саме інструментально-виконавської діяльності.

Результативності формування готовності значною мірою сприятиме активізація творчих сил студентів, створення відповідного мотиваційного середовища та необхідних педагогічних умов: цілеспрямованого розвитку мотиваційної сфери та вольових якостей майбутніх учителів музичного мистецтва, формування виконавської культури як основи готовності до інструментально-виконавської діяльності, опори на методи виконавської активності та інтенсифікації навчально-виконавської практики.

Використані джерела

1. Линенко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01, 13.00.04. Київ, 1996. 44 с.
2. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ, 1989. 48 с.
3. Николаенко С. А. Системный анализ профессиональной готовности будущего учителя к педагогической деятельности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 1985. 24 с.
4. Рудницька О. П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посібник. Київ, 1998. 248 с.
5. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки. Тбилиси, 1961. 210 с.

Guseinova L.

**READINESS TO INSTRUMENTAL-PERFORMING ACTIVITIES
AS THE QUALITY OF THE PERSONALITY
OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART**

Readiness to instrumental-performing activities is the result of a person's artistic and performing experience, based on a positive attitude towards this activity, awareness of its motives and needs, which together determine its effectiveness. The readiness of the future teacher of musical art to instrumental and performing activities is a dominant state of personality, characterized by a positive commitment for instrumental and performing activities, general and special education, performing culture and performing qualities that are productively realized in this activity. Analysis of the readiness structure for instrumental and performance activities resulted in the identification of its components: motivational-volitional, cognitive-analytical, creative, value-orientational, operational. The development of the motivational-volitional component is oriented on the formation of various settings of the personality, which determine the instrumental-performing activity, stable interests, beliefs, motives and needs; the cognitive-analytical component envisages the enrichment of theoretical knowledge in the realm of performing arts, the expressive capabilities of various elements of musical language; the task of the creative component is the development of the sensory sphere of the performer, the mobility of the performance response; ability to engage in creative communication with musical art; value-orientation component includes a set of individual preferences of the student, values, judgments, awareness of the of his or her own performances; the operational component provides the use of technological arsenal, operation of the acquired knowledge and skills, the use of rational technological techniques in the process of work on the product and its implementation. This approach can reveal the interconnection and interdependence of the structural components of this phenomenon and is an important methodological position for the development of technology for preparing readiness for instrumental-performing activities. Readiness for instrumental-performing activities as the quality of the future teacher of musical art is ensured by the unity of the indicated components, the productive realization of the acquired executive knowledge, skills and abilities in active instrumental-performing activities.

Key words: *readiness for instrumental-performing activity, future teacher of musical art, structural analysis of readiness for instrumental-performing activity.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.